

BEILERBEI DE TIMISOARA. Contribuții la cronologia beilerbeilor timișoreni

Ioan Hațegan

În istoriografia europeană, problema numelor și a activității conducătorilor vilayetului otoman al Timișoarei este aproape inexistentă. Faptul este cu atât mai surprinzător, cu cât importanța strategică deosebită a zonei bănățene este unanim recunoscută.

Mult mai bine prezentată este această situație în cadrul cronicilor otomane¹. Pe baza informațiilor oferite de cronicarii otomani, putem cunoaște ceva mai bine realitatea epocii și putem încerca completarea parțială a tabelului cronologic al beilerbeilor de Timișoara.

Rândurile de față doresc doar să contribuie la simplificarea și corectarea, respectiv completarea listei beilerbeilor de Timișoara. Minusurile existente nu pot fi completate, deocamdată, din mai multe cauze. Unele sunt obiective: numeroase documente aflate de multă vreme în pivnițele arhivei istorice otomane de la Topkapu Sarai din Istanbul nu sunt cercetate. Arhiva fostului pašalâc (vilayet, eyalet) de Timișoara este extrem de bogată, aproape fabuloasă ca număr de documente, în cea mai mare parte necunoscute.

Cum însă numărul turcologilor, cercetători ai istoriei otomane, este în genere redus, cu atât mai mult al turcologilor români, este de așteptat multă vreme pentru ca unele din aceste documente să fie traduse în română sau în alte limbi europene.

Ca atare, cei ce doresc să cunoască mai bine perioada stăpânirii otomane în Banat apelează la cele câteva sute de documente otomane traduse în publicațiile europene, la fel și cronicile otomane. O a treia posibilitate o oferă studiile cercetătorilor pertinenti pentru a completa imaginea zonei.

De aceea, cunoașterea perioadei stăpânirii otomane în Banat este un proces de durată și presupune un studiu îndelungat asupra documentelor, alături de investigarea urmelor arheologice a fortificațiilor, așezărilor, necropolelor, cimitirelor, etc. din epocă (respectiv 1552-1718).

¹ Mihail Guboglu, Mustafa Mehmed, *Cronici turcești privind Țările Române*, Extrase, vol. I, București, 1966, vol. II, București, 1970, vol. III, București, 1980.

Lista ce urmează este doar o mică contribuție spre cunoașterea conducătorilor acestui important pașalâc otoman.

Lista cronologică, parțială și incompletă, a acestor înalți demnitari, așa cum reiese ea din cercetări, se prezintă astfel :

KASSIM PASA (martie 1557 sau iunie 1559)

Evoluția carierei sale militare: călăreț la Smederevo, mic comandant la Belgrad, comandant de sangeac Becej-Becicherec în anul 1551². Pe 19 iunie 1559 sultanul Soliman cel Mare îi cere să-l potolească pe Ioan Sigismund Zapolya ale cărui trupe încalcă hotarele.

RUSTEM DUZELDJE (sf. 1554 - 1555)

HALIL (HAKIM ?) (1556)

ARSLAN PASA (1557)

LALA MUSTAFA PASA (Silihdar Lala Mustafa) vizir (1559 – 1561)³

În timpul guvernării sale, trupele vilayetului de Timișoara constituiau forța otomană de intervenție în Transilvania și Tara Românească.

MALKOCI PASA (1562 – 1564) (MALCHUS ?)

MUSTAFA PASA (1564 – 1565/1566)

În august 1564 își pregătește oastea de campanie; în septembrie 1564 este cu armata la Arad, în martie 1565 este cu oastea la Tata (Ungaria); în iunie 1565 asediază Satu-Mare, alături de Ioan Sigismund Zapolya; în 1566 este în armata sultanului, în campania împotriva cetății Gyula⁴.

AHMED PASA (AMHAT) (1566)

HASAN PRODOVICH (1566 – 1567 - 1568)

Comandantul armatei otomane în campania de la Hust, Munkacs. În martie sau mai 1568 a fost schimbat din funcție la cererea lui Ioan Sig. Zapolya⁵.

DJAFER (C'AFER) PASA (1568-1569-1577)

În 19 sept. 1568 a fost numit beilerbei de Timișoara. În 1575 îi scrie principelui Ștefan Bathory. În 1575 (18 ian) sultanul scrie că nu s-a făcut orez în anul trecut în Banat și-i cere să-l primească pe Mustafa din Niș care aduce oameni pentru cultura orezului.

² Printre ultimii care s-au ocupat de cronologia beilerbeilor de Timișoara se numără și Fenyvesi Laszlo, *A Temesközi-Szorenyregi vegvarvidek funkcionaltasasai 1365 – 1718*, în *Vegvarak es regiok a XI - XVII sz*, Eger, 1995, p. 250.

³ *Ibidem*

⁴ Idem, p. 263 și M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, I, p. 356.

⁵ *Ibidem*; Mustafa Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I, București, 1976, p.378; Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. VIII, București, 1895, p.168.

PASA FARA NUME (1572)

În 19 mai pașa distribuie alimente populației din cauza secetei. La 11 iunie pașa schimbă sangeac beiful de Pâncota. În 20 iulie pașa primește dezertori imperiali și-i trimite sultanului. 21 iulie - poruncă sultanală pentru creșterea producției de pulbere și praf de pușcă. 25 iulie - poruncă sultanală să nu mai ridice o nouă cetate la hotare. În 13 august pașa și defterdarul cer înființarea unei monedării la Moldova Veche dar sultanul nu este de acord⁶.

HASAN SOKOLU (1570 – 1571)

- scrisoare sultanală către pașa de Timișoara (25 iunie)⁷

MEHMED SOKOLU (1573)⁸

PERTEV PASA (? - 1574)

FERHAD PASA (1577 – 1578)

- 21 august 1577 - înțelegere între pașa de Timișoara și Principele Cristofor Bathory privitoare la încălcarea reciprocă a hotarelor⁹.

DAUD PASA (1580 – 1582)

MEHMED PASA (1585)

La 11 iunie este înlocuit cu alt pașă Mehmed¹⁰

FRENK IUSUF PASA (martie 1585 - martie 1586 sau 1587)¹¹

HASAN PASA (1586 – 1587)

Fost bașcapugibași (șeful portarilor sultanului)¹²

HASAN AGA (1587 – 1588)

În martie 1587 ajunge la Timișoara ca fost defterdar, iar în 1588 pleacă beilerbei la Buda.

MUSTAFA PASA (1588)

- mutat la Buda

HASAN PASA (1589)

- mazilit din Anatolia

DJAFER PASA (1589)¹³

SINANOGLU MUSTAFA PASA (1590)

- mutat la Buda

HASAN PASA (dec. 1590 - 1592)

⁶ Mustafa Mehmed, *op. cit.*, p. 378.

⁷ *Ibidem*, document din 25 iunie 1571, vezi și Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 263.

⁸ Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 263.

⁹ Mustafa Mehmed, *op. cit.*, p. 130.

¹⁰ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. II, București, 1929, p. 30.

¹¹ Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 264 menționează anul 1586 în timp ce în *Cronici turcești*, I, p. 361, se menționează anul 1587.

¹² *Ibidem*

¹³ M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, I, p. 362.

MUSTAFA PASA (1592 – 1593)¹⁴

MEHMED PASA (1592 - înc. 1593)

- pleacă la Buda

KIRLI HASAN PASA, vizir (1593 - 04.1594)

Era fiul marelui vizir Mehmed pașa, în 3.03.1593 transferat din Rumelia la Timișoara. În perioada ian.-feb. 1594 participă la lupta de la Szekesfehervar.

SOFI SINAN (mai - sf. iunie 1594)

KUČUK HASAN PASA (kučuk = cel mic) (sf.iunie – aug./sept. 1594)

Fiul marelui vizir¹⁵.

MUSTAFA PASA (vara - toamna 1594)¹⁶

AHMED MIHALOGLU (dec.1594 - mai 1595 și aug.1595 - toamna 1596)¹⁷

În 1595 participă la asediul Esztergomului, iar în aprilie 1596 asediază Lugojul.

TIRIYAKI HASAN PASA (aug.1595)

HADIM DJAFER PASA (dec.1595 – 1596)

În 1596 participă la campania sultanală la asediul cetății Eger

MEHMED UVEYSPASAOGLU (mai - aug. 1595; 1597)

În 1595 participă la asediul Esztergomului, iar în 1597 aprilie 12 este amintit ca beilerbei de Timișoara¹⁸.

DIV SULEIMAN (1506 – 1598)

În oct.1598 este mutat, cu același rang, la Buda.

ISMAIL PASA (oct.1598 – 1601)

IBRAHIM PASA (1601)

BEKTAS PASA (1602 - aug.1604)

În 1602 cucerește Transilvania de la Basta, apoi se întoarce la Timișoara.

SABANOGLU DELI HASAN PASA (1604 – 1606)¹⁹

¹⁴ Idem, p. 415 și Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 264.

¹⁵ Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 264 atestă prezența în luna august 1594; Andrei Veres, *op. cit.* vol. V, București, 1932, p. 104-108 publică un document din 4 septembrie 1594 care atestă prezența lui Kucuk Hasan Pașa la Simand alături de Sigismund Bathory.

¹⁶ vezi nota 14.

¹⁷ M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, I, p. 368 susține data de 11 iunie 1595 în timp ce aceiași autori în *Cronici turcești*, III, p. 6, menționează luna august 1595. Un exemplu din multele despre contradicțiile din aceiași cronică.

¹⁸ Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 264 susține intervalul mai – august 1595; M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, I, p. 370 doar anul 1595; Mihai Viteazu în *conștiința europeană*, vol. IV, București, 1986, p.99, menționează data de 12 aprilie 1597.

¹⁹ M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, I, p. 432 indică intervalul aprilie – mai 1604 ca perioadă de funcționare la Timișoara; Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman*, București, 1978, p. 303 susține luna octombrie 1605.

ALI DJANPULADZADE PASA (1606 – 1607)

Fost comandant de răsculați, a fost iertat și trimis beilerbei la Timișoara, unde stă un an, asupra populația și armata care se răscoală; pașa fugе la Belgrad unde este ucis.

MUSTAFA PASA (1608)

Nepotul celui de mai sus, se află în funcțiune un an la Timișoara.

ZULFIKAR PASA (1611)

MEHMED PASA (1612)

SKENDER PASA (1613)

SEFER PASA (1614)

MEHMED (MOHAMED DEAK) PASA (1615 – 1619)

IBRAHIM PASA (1620)

IUSUF PASA (1621 – 1622)

HALIL PASA (VIZIR) (mai - octombrie 1622)

DELI DERSVIS PASA (octombrie 1621 – 1622)

Comandant de răsculați, iertat și numit la Timișoara.

IBRAHIM PASA (1629)

BEKIR PASA (1629 – 1630)

HAGI AYVAZ SULEIMAN PASA (iulie 1632 – iulie 1633)

Intendent al marelui vizir Husrev Pașa, stă un an la Timișoara.

RIDVAN PASA (iulie 1633)

Fost bostangibași ucis pe drumul de la Alep la Timișoara.

ORUDJ PASA (1634 – 1635)

BEKIR PASA (1635 – 1636/1637)

Fost beilerbei de Bosnia, luptă și pierde bătălia de la Salonta. Este destituit, dus la Istanbul și ucis în plin Divan pe 3 aprilie 1637.

ALI PASA (3 apr.1637 - ?1642)

HASAN PASA (1642)

Probabil identic cu Deli Hasan din 1640²⁰.

HUSEIN PASA (1643)

Fiul lui Serhoș Ibrahim. Stă opt luni în funcție la Timișoara.

DJENDJI HALIL PASA (iulie 1643 – martie 1644)

SARI SIAVUS PASA (martie 1644 - ?)

SILAH DAR IPSIR MUSTAFA PASA (vizir)

Numit beilerbei este ucis după doar o zi²¹.

MUSTAFA PASA (1647)

Fost ienicer agasi.

HAMZA PASA ZADE MEHMED (vizir) (nov.1647 - martie 1648)

FAZLI (FAIL) PASA (1 nov.1648 – dec. 1650)

²⁰ Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 264; M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, II, p. 170.

²¹ M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, III, p. 92 indică 8 februarie 1645.

Vizir scos din Istambul și trimis la Timișoara²².

MUSTAFA PASA ZIS KARA CEAUS (1651)

Fost agă de ieniceri, comandantul răscoalei acestora. Numit la Timișoara, este ucis pe drum²³.

GURGI MEHMED PASA (mare vizir)

La sf.anului 1651 este mazilit și trimis la Timișoara.

SEID MUSTAFA PASA (1651 - aprilie 1652)

AHMED PASA (vizir) (iunie 1652 – 1653)

Soțul prințesei Gulsum; om neîncercat în lupte.

EMIR PASA (? – 1 apr. 1653)

BORUZEM PASA (1653)

SURNASEM PASA (1653)

TOPAL MEHMED PASA (1656 – 1657)

MUSTAFA PASA (1657 – 1658)

CENGHIZADE ALI PASA (sept.1658 – 1659; 1662 – 1664)

HUSEIN PASA (1659)

HAGI MUSTAFA (vizir) (1659/1660 -)

SARI HUSEIN PASA (ian.1660 -1661; 1664 – 1665)

KUCIUK MEHMED PASA (sf.1661 – 1662; 1666 – 1671)

În ian.1662 este bei de Ineu. În 2.feb.1662 este numit beilerbei, iar în iulie 1662 luptă la Ersekujvar. În 1667 are o vie corespondență cu principele ardelean²⁴.

DJERAH KASIM PASA (vizir) (1665 - aprilie 1666; 1672)

PIRINGI MEHMED PASA (1666 – 20 feb.1668)

DJERAH HUSEIN PASA (1668)

KARBEKI IUSUF PASA (1668 – 1671)

SEIC MEHMED PASA (vizir) (1670 – 1671)

HASAN PASA (1671 -?)

HUSEIN PASA (1678 – 1680)

KASIM PASA (1680)

Renumit medic al sultanului Mahomed IV, se căsătorește cu sora acestuia și ajunge beilerbei de Timișoara.

HASAN PASA (? – 1683)

AHMED PASA (vizir) (1683,1685)

SEIDI AHMED-ZADE MEHMED PASA (1682, nov.1683 – 27.06.1684)

SAHIN MEHMED PASA (1685 – 1686)

SILIH DAR HUSEIN PASA (1686)

²² Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 264.

²³ M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, III, p. 100 și 101.

²⁴ Fenyvesi L., *op. cit.*, p. 264, M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, III, p. 99.

AKALZAKI IBRAHIM PASA (vizir) (oct.1687 – 1688)

KODJA DJAFER PASA (numit și BUYUK) (1687 – 1690; 1696 – 1697)

KURD PASA (1690)

TOPAL HUSEIN PASA (1690 - 1691 și 16 oct 1692 – 6 sept.1695)

FINIKLI MUSTAFA PASA (nov.1691 – 1692)

BAGDADLI KARA MEHMED PASA (1693)

BOSTANGI HUSEIN PASA (vizir) (1695)

HAGI MUSTAFA PASA (vizir) (14 sept.1695 – 31 aug. 1696)

Rănit în lupta de la Beregsău, la 27 aug. 1696, moare și este înmormântat în moscheea lui Seidi Ahmed din Timișoara.

ARNAVUD SULEIMAN PASA (1696)

BALTAZADE MEHMED PASA (vizir) (1696)

Rănit în asediul Timișoarei, moare și este înmormântat aici.

NISANDJI ABDI PASA (1697 – 1698)

Fost chehaie a marelui vizir Elmas Mehmed pasa. Pe 11 sept.1697 este numit la Timișoara²⁵.

CELEBI(Cetrefilzade) IUSUF PASA (1698 – 28 feb.1699)

IBRAHIM PASA (1699)

SARI AHMED PASA (1699 – 1701)

HAGI MUSTAFA PASA (1701 –1702)

ELCI (HAGI) IBRAHIM PASA (1703 – 5 iul.1706)

IZMIRLI (GUMRUKDJI) ALI PASA (vizir) (1703, 1706)

TELLAK ALI PASA (vizir) (14 apr.1704 – 1705)

KARAJILANOGLU ALI PASA (vizir) (5 iul.1706 – oct.1708)

FIRARI HASAN PASA (1708 – 1709)

BOSNIAK SARI MUSTAFA PASA (1709 - 1713)

HASAN PASA (1713 – 1715)

MUSTAFA PASA (15 dec. 1713 – 17 oct. 1718)

Ultimul beilerbei de Timișoara. Capitulează pe 13 octombrie 1716 în fața trupelor imperiale austriece. Părăsește orașul pe 17 octombrie, împreună cu toată garnizoana.

²⁵ M. Guboglu, M. Mehmed, *Cronici turcești*, III, p. 196-197.